

International
**SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL**

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:30
sssjournal.com

pp.526-534
ISSN:2587-1587

2019 / February / Şubat
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 01/01/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 10/02/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 10.02.2019

GAZİANTEP MERKEZ AĞZINDA ZARFLAR

THE ADVERBS USED IN THE CENTER OF GAZİANTEP DIALECT

Dr. Hakan SARİTİKEN

Gençlik ve Spor Bakanlığı, hakansaritiken@gmail.com, Gaziantep/TÜRKİYE

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1249>

Reference : Saritiken, H. (2019). "Gaziantep Merkez Ağzında Zarflar", International Social Sciences Studies Journal, 5(30): 526-534.

ÖZ

Ağız çalışmaları, sözcüklerin yazılı metinlerle bilinen ya da bilinmeyen ilk şekillerinin; coğrafi konum, diller arası etkileşim gibi daha birçok nedenle farklı şekillere değişimini takip edebilmeyi sağlaması yönüyle Türk dili araştırmaları açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Bir ağız olarak üzerinde yeterince çalışma yapılmamış olan Gaziantep ağzı da köken bilim çalışmalarına katkı sağlayabilecek materyallere sahip bir ağız özelliği taşımaktadır. Bu çalışmada Gaziantep merkez (Şahinbey-Şehitkâmil) ağzından derlenen metinlerden ve Gaziantep ağzı ile ilgili yapılmış bazı çalışmalardan faydalanarak, Türkiye Türkçesinde zarf olarak kullanılmayan, Gaziantep merkez ağzında zarf görevinde kullanılan sözcükler tespit edilerek sınıflandırılmış, ana başlıklar halinde verilmeye çalışılmıştır. Başlıkları verilen zarf görevindeki sözcükler, Gaziantep merkez ağzından derlenerek çeviri yazı alfabesi yoluyla yazıya aktarılan metinlerden alınan cümlelerle örneklendirilirken farklı yapılarla türetilmiş bazı zarflarla ilgi açıklamalara yer verilmiştir. Gaziantep ağzında; bildır, bayäk gibi Eski Türkçe ve Orta Türkçe dönemine ait metinlerde de karşılaşılabileceğimiz zarf görevinde sözcüklerin varlığını görmekteyiz. Gaziantep ağzında tespit edilen ve zarf görevinde kullanılan bu sözcüklerin, köken bilim çalışmalarında bazı sözcük, söz grubu ve dil bilgisi yapılarının izahına katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: ağız, Gaziantep, dil bilgisi, zarf.

ABSTRACT

Dialectology studies means a separate importance of Turkish language researches' aspect by the shapes of the words' those are known or unknown, geographic location and it's ability to follow inter language interaction and more changes in different shapes. Also, Gaziantep dialect which has not been studied on as a dialect, has a property that can contribute science of linguistic studies. In this study, the words were determined and classified and tried to be given in main topics which are collected from texts and utilizing from some studies made for Gaziantep dialect those are related to the center of Gaziantep (Şahinbey and Şehitkamil Districts) and which were not used in place of an adverb in Turkey Turkish but used in Gaziantep dialect. Place for some explanations were given for the adverbs which are derived by different structures while the words, those are given by topics and used in adverb place and which were being collected from Gaziantep Center dialect and are being exemplified with the sentences transferred from the sentences with written translation alphabet method. In Gaziantep's Dialect we see the existence of the words those we may encounter the words like "bildır and bayäk" used in adverb task are belonged to Old and Middle Turkish period. It is aimed that these words which are determined and used in adverb task to contribute explanation in science of linguistic studies of some words, phrase and grammar structures.

Key Words: dialect, Gaziantep, grammar, adverb.

1. GİRİŞ

Anadolu ağızları içerisinde önemli bir yere sahip olan Gaziantep ağzını, Leyla Karahan'ın *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması* eserinde Batı grubunda ve alt grup olarak da VII. grup içerisinde değerlendirmektedir (Karahan 2011: 114-117). Yirmi dört Oğuz boyundan biri olan Avşar boyunun Anadolu'da yerleştiği bölgelerden biri de Gaziantep'tir (Karahan 2011:114). Gaziantep ağzı oldukça zengin dil malzemelerine sahip olmasına rağmen bu ağız üzerinde yeterince çalışma yapılmamıştır.

Gaziantep ağzı ile ilgili; Balkanoğlu (Necip Asım Yazıksız)'nın 1902'de yayımladığı Kilis ağzıyla ilgili Dialecte Turc de Kilis¹ çalışması ve Ömer Asım Aksoy tarafından üç cilt olarak hazırlanan Gaziantep Ağzı² adlı eser yapılan ilk çalışmalardır. Bu çalışmaların ardından merkez ilçeye ait dört, Araban, Nizip, Nurdağı ve Oğuzeli ilçelerine ait birer, İslâhiye ilçesine ait iki olmak üzere toplam on dört lisans tezi ile birlikte, Oğuzeli ilçesine ait bir yüksek lisans tezi³ ve Barak Türkmenleri ağzını işleyen bir doktora tezi⁴ yapılmıştır. Son yıllarda ise Şahinbey ilçesine ait bir yüksek lisans tezi⁵ ve Gaziantep Merkez (Şahinbey-Şehitkâmil) ağzları ile ilgili bir doktora çalışması⁶ hazırlanmıştır. Ömer Asım Aksoy tarafından yapılan Gaziantep Ağzı çalışması; ilk olması, birçok değerli metni barındırması ve başka çalışmalara örnek teşkil etmesi açısından önemli bir yere sahip olsa da bilimsel yöntem açısından eksik ve yetersiz bir çalışmadır (Günşen 2009: 1083).

Bu çalışmada, Gaziantep merkez ilçeleri olan Şahinbey ve Şehitkâmil'den yaptığımız derlemelerden zarf görevinde kullanılan sözcükleri tespit etmeye çalıştık. Ayrıca Ömer Asım Aksoy'un *Gaziantep Ağzı I* adlı eserinde zarflar başlığından da faydalanılmıştır (Aksoy 1946: 139-145). Şahinbey ve Şehitkâmil merkez ilçelerinden derlediğimiz bu metinler çeviri yazı alfabesi yoluyla yazıya aktarılmış, yazıya aktarıldığı ses hususiyetleri dikkate alınarak çalışmaya konulmuştur. Zarflar önce sınıflandırılmış ve ana başlıklar halinde verilmiş, hususi kullanıma sahip bazı zarflarla ilgili kısa açıklamalara yer verilmiştir.

Zarflar, kelime gruplarında sıfatın, fiilin veya başka bir zarfın manasını değiştiren isimlerdir. “Zarflar fiillerden, sıfatlardan, sıfat-fiillerden ve zarf niteliğindeki sözlerden önce gelerek onları zaman, yer, yön, nitelik, durum, azlık-çokluk bildirme, pekiştirme ve sorma gibi çeşitli yönlerden etkileyip değiştirerek anlamlarını daha belirgin duruma getiren sözlere (Korkmaz 2014: 427). Zaman, yer, hâl ve miktar isimleri olan zarflar, çekimsizdirler. Zarf görevinde kullanıldıkları zaman, hâl ve yer bildiren çekim ekleri dışında çekim eki almazlar (Ergin 1997:258). Zarflar her ne kadar sıfat ve zarfların anlamlarını değiştirmekte kullanılsalar da aslında zarfların daha çok fiillerle kullanıldıkları görülür. Bağlandıkları sözcüklerden önce gelen zarflar, bu sözcüklere çekim eki almadan doğrudan bağlanırlar (Ergin 1997:259). Tahsin Banguoğlu, zarfları; Gerçekleme, Miktar, Nitelik, Yer-yön, Zaman, Suret zarfları olarak altı başlığa ayırırken (Banguoğlu 2015:372), Muharrem Ergin ise zarfları; Yer, Zaman, Nasıllık-Nicelik, Azlık-çokluk bildiren isimler olarak dört başlık halinde incelemektedir (Ergin 1997: 259). Tahsin Banguoğlu, Türkçenin Grameri adlı eserinde zarf çeşitlerini şöyle ifade etmektedir:

Gerçekleme zarfları; doğrudan sıfatın varlığı-yokluğu, fiilin olup bitmesi ile ilgili zarflardır. Öyle, değil, asla, Belki anlar, galiba vb. (Banguoğlu 2015: 372).

Miktar zarfları; Bir kılış ve oluşun veya bir sıfatın miktarını, derecesini belirtmeye yarayan zarflardır. Az, çok, eksik, kısmen, aşırı vb. (Banguoğlu 2015: 372).

Yer-yön Zarfları; Bir oluş veya kılışın mekan içindeki yerini ve yönünü belirten zarflardır. Aşağı, yukarı, içeri, ileri vb. (Banguoğlu 2015:373).

Zaman Zarfları; Bir oluş ve kılışın zaman içinde yerini gösteren zarflardır. Dün, yarın, yazın, kışın hafta ya vb. (Banguoğlu 2015:374).

Zeynep Korkmaz ise zarfları; Kökenleri, Yapıları, İşlevleri bakımından üç ana başlık halinde incelemiştir. Biz de bu çalışmada Gaziantep merkez ağzında kullanılan zarfları işlevleri bakımından incelemeye çalıştık.

Gaziantep ağzında Türkiye Türkçesinde kullanılan zarf görevinde sözcüklerin kullanımı yanında oldukça çok zarf türetildiği görülür. Özellikle durum zarfları türetilirken yansıma sözcüklere +adâk / edek ekleri getirilerek çokça durum zarfı türetilmiştir. Gaziantep ağzında, Türkiye Türkçesinden farklı olarak çok sayıda durum zarfı kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesinde kullanılan zarflarla birlikte *bâyâk*, *bâyâkleyn*, *bıldır*, *yüzüñ gıyulu*, *ciP*, *yên* gibi Gaziantep ağzına ait hususi kullanımlarla beraber ikilemelerle kurulan *titrey tirrey*, *küşümlü küşümlü*, *hıs hıs*, *yalp yalp* gibi özel kullanımlara da çokça rastlamaktayız. Gaziantep

¹ Necip Asım Yazıksız Balkanoğlu, “Dialecte Turc de Kilis”, Keleti Szemle, Sayı 3, 1902.

² Ömer Asım Aksoy, Gaziantep Ağzı I, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul 1945; Ömer Asım Aksoy, Gaziantep Ağzı II, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul 1945; Ömer Asım Aksoy, *Gaziantep Ağzı III*, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul 1946.

³ Abdullah Kök, “Oğuzeli ve Yöresi Ağzları (İnceleme- Metinler- Sözlük)”, Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 1995 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

⁴ Rıza Gül, “Gaziantep Barakları Ağzı”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 1999, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

⁵ Şeyma Kocakerem, “Gaziantep Şahinbey Ağzı”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep 2014 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

⁶ Hakan SARITİKEN, “Gaziantep Merkez (Şahinbey- Şehitkâmil) Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük)”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2017 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

ağzında zarflar; işlevleri bakımından; Zaman Zarfları, Yer ve Yön Zarfları, Tarz Zarfları, Azlık-Çokluk Zarfları ve Soru Zarfları olmak üzere beş ana başlık halinde incelenecektir.

Bu çalışmada, bölge ağzında Türkiye Türkçesinden farklı olarak kullanılan zarf görevindeki sözcüklere yer verilecektir. Başlıkları verilen zarf görevindeki sözcükler, Ömer Asım Aksoy'un *Gaziantep Ağzı I* adlı eserinden ve Gaziantep merkez (Şahinbey- Şehitkâmil) ilçelerinden derleyerek çeviri yazı alfabesi ile yazıya geçirdiğimiz metinlerden tespit edilmiş ve yine derlediğimiz metinlerden alınan cümlelerle örneklendirilmiştir.

2. ZAMAN ZARFLARI

Zaman zarfların eylemin zamanını ifade eden zarflardır. "Fiillerin, sıfat-fiillerin ve zarf-fiillerin anlamlarını zaman açısından belirleyen, sınırlandıran veya kesinleştiren sözcüktür. Bu zarflar *ne zaman? ne vakit?* sorularına karşılık oluşturur (Korkmaz 2014: 460)." Gaziantep ağzında Türkiye Türkçesinde kullanılan zaman zarfları dışında şu zaman zarfları kullanılmaktadır:

bâyâk / bâyâkleyn "Az önce" <bayakı < baya "az önce, demin" *Eski Türkçe, Orta Türkçe* (Gülensoy 2011: 121).

olanın öğretmenini sevmeyi bâyâk söyledi. "Oğlanın öğretmenini sevmeyi az önce söyledin."

bıldır "Geçen yıl" < bıldı < bir+yıl+dır *Eski Kıpçakça* (Gülensoy 2011: 140).

Bizim turşuyu bıldır kayınam yaptı. "Bizim turşuyu geçen yıl kayınam yaptı."

bugünde sâbâhda "Bugün veya yarın"

Dayıgil bugünde sâbâhda geliller. "Dayıgil bugün ya da sabah (-a kalmaz) gelirler."

çoğalncı "Çoğaldığında"

Şennik çoğalncı bā haber ver. "Şennik (kalabalık) çoğalınca bana haber ver."

dédēnden "Dediğinde"

Dödünü de selam dedēnden. "Döndüye de selam dediğinde."

erceden "Erkenden"

beni dinlerseniz erceden yola çıkık. "Beni dinlerseniz erkenden yola çıkıkım."

ēr günüzken "Er gündüz iken, erkenden"

bacım ēr günüzken kâhâk işimize bâhâk. "Bacım erkenden kalkıp işimize bakalım."

gedeneçe < gidene+çe "Gidene kadar"

Ahmed gedeneçe şoförnen birbirine girikler. "Ahmed gidene kadar şoförle birbirlerine girmişler."

ikindiyn "İkindi vakti"

Yēmē ta ikindiyn getirikler. "Yemeği ta ikindi vakti getirmişler."

kimi < gibi: Bu zarf, kendinden önce gelen sözcükle birlikte *-dığında / -diğinde ; -duğunda / -düğünde* anlamında kullanılır. Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçesinde oldukça çok kullanılan *-dikta / dikte; -dukta / -dükte* zarf-fiil ekinde değişmiştir. Zamanla kullanımdan düşen bu biçim, sıfat-fiil ve bulunma durum eki arasında birinci, ikinci ve üçüncü şahıs kişi eklerini alarak bugün Türkiye Türkçesinde kullandığımız *-dığında / -diğinde ; -duğunda / -düğünde* biçimini almıştır (Korkmaz 2014: 879).

bōdō kimi o da saña baħar dēze. "Büyüdüğünde o da sana bakar teyze."

Bizim herif evde dēl, geldē kimi söylerim. "Bizim herif (kocam) evde değil, gelince söylerim."

şindi / şindik / şinnik < şimdi

Bacım bizim gız şindi burdaydı. "Bacım bizim kız şimdi buradaydı."

Bize balcan şindi lazım yorum. "Bize patlıcan şimdi lazım yavrum."

ondan kelli "Ondan sonra"

ondan kelli bām bize gelmedi ām. "ondan sonra babam bize gelmedi aħam."

ölenleyn “Öğlen vakti”

ölenleyn bizim adam üçeçe uyur. “Öğlen bizim adam üçe kadar uyur.”

3. YER-YÖN ZARFLARI

Füldeki oluşu veya kılışın yerini veya yönünü belirleyen zarflardır. *Nereye?, Nerede?, Nereden?, Nereye doğru ve Nereye kadar?* sorularına cevap verir (Korkmaz 2014: 462). Gaziantep ağzında, Türkiye Türkçesinden farklı olarak kullanılan şu yer-yön zarfları tespit edilmiştir:

buradan beyle “buradan böyle, buradan itibaren”

Evi burdan beyle yıhıp yeñiden yapıcı. “Evi buradan itibaren yıkıp yeniden yapacak.”

şuraça < şuraya+ça “Şuraya kadar”

Halıyı şuraça sermeliydiñiz. “Halıyı şuraya kadar sermeliydiniz.”

buraça < buraya+ça “Buraya kadar”

ğaymağam buraça gelmiş. “Kaymakam buraya kadar gelmiş.”

oraça < oraya+ça “Oraya kadar”

Mıkdar oraça boşuna getmiş. “Muhtar oraya kadar boşuna gitmiş.”

4. TARZ ZARFLARI

Nasıllık- Nicelik Zarfları; hâl zarfları olarak da adlandırılan bu zarflar hâl ve tavır ifade eder. Böyle, öyle, kardeşçe, güzelce vb. (Ergin 1997:261). Tarz zarfları bir oluş ve kılışın niteliğini, nasıl yapıldığını, ne durumda olduğunu bildiren zarflardır. Bu zarflar; Nitelik bildirme zarfları ve Durum bildirme zarfları olarak iki alt gruba ayrılmaktadır (Korkmaz 2014: 464). Türkiye Türkçesinden farklı olarak Gaziantep ağzında kullanılan tarz zarfları, nitelime ve durum olarak iki başlık halinde verilirken bazı eklerle (+AdAk; +iye; +lAyIn vb) türetilmiş olan zarflar alt başlıklar halinde verilmiştir.

4.1. Nitelik Bildirme Zarfları

Eylemin oluşma biçimini ve niteliğini ifade eden zarflardır. Nitelik bildiren sıfatlar başka bir sıfatı veya eylemi nitelediğinde zarf görevindedirler. *nasıl?, ne suretle?, ne biçimde?* sorularının karşılığı olan zarflardır (Korkmaz 2014:464).

alaçık “Öylece ortada, açıkta”

Adam gedinci alaçık ortada galık. “Adam gidince öylece ortada kalmış.”

ängeslek “Şaka yoluyla (söylemek)”

ğonşular bizim ğıza angeslek söylemişler. “Komşular bizim kıza şaka olsun diye söylemişler.”

aniyen “Şaka yaparak”

Sen bākma ona aniyen söyley o. “Sen bakma ona şaka olsun diye söylüyor o.”

arı sili “her şeyiyle tertemiz”

Kapınıñ önünden belli arı sili yumuş. “Kapının önünden beri tertemiz yıkamış.”

bem bā < ben bana “Kendi kendime”

Bāzen bem bā oturuğ düşünüyüm. “Bazen kendi kendime oturup düşünüyorum.”

çal ğap “Aceleyle, özenmeden, üstün körü”

ğız bu hayadı çalğap süpürüksün sen gene. “Kız bu hayatı(avlu) özenmeden süpürmüşsün yine”

dirkeden < dirk+eden: “aniden, birdenbire”

Çocuğ uyğuda dirkeden atılıy. “Çocuk uykudan aniden kalkıyor.”

divik divik “her yere dikkatlice bakarak (aramak)”

Mırad üç gündür divik divik seni arey dedim. “Murat üç gündür her yerde seni arıyor dedim.”

güzelleden “Güzelce”

Evimi barhımı dün güzelleden temizledim. “*Evimi barkımı dün güzelce temizledim.*”

haldır hōp “*birdenbire, aniden*”

Namazdan sōna sahreye gēdek dedik, haldır hōp kākđık yola düşdük. “*Namazdan sonra pikniğe gidelim dedik, aniden kalkıp gittik.*”

içe siñe “*İçine sinecek şekilde, düzgünce*”

Bu sene salçey içe siñe çıkaramadık. “*Bu yıl salçayı içimize sinecek şekilde çıkaramadık.*”

küşümlü küşümlü “*Utanarak*”

Küşümlü küşümlü içeri girdi. “*Utanarak içeriye girdi.*”

lipeden “*Aniden*”

Biz de küfde yiydik bākdım lipeden Selmā geldi. “*Biz de köfte yiyorduk baktım aniden Selma geldi.*”

sil pıçak < sil bıçak “*alabildiği kadar, tam (doldurmak)*”

Bardā sil pıçak dolduruğ getirecek nāvardı? “*Bardağı alabildiği kadar çok doldurup getirecek ne vardı.*”

tortop “*Rastgele, top haline getirerek*”

Bütün çamaşırları tortop etdi götürdü. “*Bütün çamaşırları rastgele top haline getirip götürdü.*”

üzülü büzülü “*Üzülerek*”

Hayce deze kapıda üzülü büzülü oturuy. “*Hatice teyze kapıda üzülerek oturuyor.*”

yüzüñ guylu “*Yüz üstü, yüzükoyun (yatmak)*”

Eve geldim ki adam yüzüñ guylu yatıy. “*Eve geldim ki adam yüz üstü yatıyor.*”

4.1.1. +AdAk /+ädäk ile yapılan Nitelik Bildiren Zarflar

Bu ekle yapılan zarflar yansıma isimlerden türetilir ve fiillere “*aniden, habersizce, birdenbire*” yapıma anlamı verirler. Yansıma sözlerin ses değerlerinin, kavramları pekiştirmeli olarak aktarmada yetersiz kalması sebebiyle *diye* zarf-fiili veya +*de* eki gibi zarflaştırılan bir ek ile birlikte kullanılır (Karademir 2011:410). Yansıma sözler; +AdAk, +AdAn, +AdAnA, +AdAnAk, +dAk, +dAn, +dA ekleriyle uzatılarak kullanılsa da diğer eklere göre kuvvetlendirme özelliği daha belirgin olan +AdAk eki en fazla kullanılan ektir (Karademir 2011: 411). “+AdAk (<+dA-k) eki ses yansımalı köklere +da- addan fiil ve -k fiilden sıfat türetme ekinin getirilmesiyle oluşmuş bir birleşik ektir (Korkmaz, 2014: 120).” “Kapalı tek heceli yansılamalara gelerek yansılama zarfları (adverbe -onomatopée) yapan vurgusuz bir ektir (Gemi zıngadak karaya oturdu). Yansılamanın kökü çoğu zaman çift sesdeşle biter (Banguoğlu, 2015: 172).” “Bir ses taklidi veya ekspresif kelimeye takılan –adak/–edek genişlemesi, bu hareketin aniden kesilmesine ya da bu gürültünün birdenbire susmasına eşlik eder (Tietze, 2002: 351).”

carhadäk

adam oldō yere carhadäk devrilik. “*Adam olduğu yere öylece devrilmiş.*”

cärtadäk “*cart diye (yırtılmak)*”

Sufruya oturuhan pantolonuñ ortası cäradäk yırtılmasın mı? “*Sofraya otururken pantolonunun ortası (cart diye ses çıkararak) yırtılmasın mı?*”

cazzadäk

Mängäli yaharken elini cazzadäk mängäla yapışdıırık. “*Mangalı yakarken elini caz diye mangala yapıştırmış.*”

cummadäk

Kapınıñ önündeki curuna cummadäk düşük. “*Kapının önündeki küçük havuza cum diye düşmüş.*”

gürpedek “*Aniden (düşmek)*”

Yüklükde ne varsa gürpedek ölanıñ üsdüne düşdü. “*Yüklükte ne varsa aniden oğlanın üstüne düştü.*”

gürpedek

Häyadıñ duvarından gürpedek içeri atlamış. “Hayatın (avlunun) duvarından aniden (gürp diyerek) içeri atlamış.”

gürredək

Eviñ duvarı gürredək soĥā yıhılmış. “Evin duvarı gür diye sokaĥa yıkılmış.”

hırpadäk “Yerine uygun bir şekilde, kolaylıkla (yerleşmek)”

Çekici nası bir adammış äyāmı hırpadäk yerine yelleştirdi. “Çekici nasıl bir adammış ayaĥımı yerine (kolaylıkla) yerleştirdi.”

hırradäk “Sıvı maddelerin yavaşça akması”

Bäkdım bizim dizimden äşşā hırradäk bir su aĥıy. “Baktım dizimden aşāĥıya (doĥru yavaşça) bir su akıyor.”

hıssadäk

Eve geç ĥalınca arĥa ĥapıdan hıssadäk girik. “Eve geç kalınca eve gizlice girmiş.”

laĥadäk

Arabaniñ tekerini laĥadäk yerine oturturmuş. “Arabaniñ tekerini lak diye yerine oturtmuş.”

lipbedek

Nerden çıkdıysa lipbedek içeri girdi. “Nereden çıktıysa aniden içeri girdi.”

tāĥadäk

Dıĥ ĥapıdan girinci tāĥadäk ĥafasını vurdu. “Dıĥ kapıdan girince tak diye kafasını vurdu.”

tañgadäk “Büyükçe bir şeyin kafaya düşmesi veya çarpması”

Damda duran çiçek ölbesi tañgadäk Bilal emminiñ ĥafasına düşdü. “Damda duran çiçek saksısı (tang sesi çıkararak) Bilal amcanın kafasına düşdü.”

tarĥadäk “Aniden, birdenbire”

Veysel nēdiy ola dedik, adam tarĥadäk içeri girdi. “Veysel ne yapıyor acaba dedik, adam birdenbire içeri girdi.”

tarpadäk “Aniden”

Mısdava dayı bazar günü tarpadäk ölüğ. “Mustafa dayı Pazar günü aniden ölmüş.”

tiñgedek “Küçük bir şeyin kafaya düşmesi ve çarpması, bir şeyin aniden akla gelmesi”

Çay ĥaşşı elinden fırladı kimi tiñgedek ĥızın ĥafasına geldi. “Çay kaşıĥı elinden fırlayarak (ting sesi çıkararak) kızın kafasına geldi.”

Borunıñ boyunu äyallıyameym, nası edek dërken tiñgedek äklıma geldi. “Borunun boyunu ayarlayamıyorum, nasıl edelim derken aniden aklıma geldi.”

usulladäk “Yavaşça”

Bäkdım hırhız usulläk içeri giriy. “Baktım hırsız yavaşça içeri giriyor.”

yalpadäk “Ani ve yüksek ışık vererek”

ärabaniñ ışı yalpadäk gözümü aldı. “Arabaniñ ışığı aniden gözümü aldı.”

4.1.2. +iye Ekiyle Türetilmiş Nitelik Bildirme Zarfları**bilmeziye** “Bilmeden”

Salçıya duzu bilmeziye atık. “Salçaya tuzu (ne kadar atacağını) bilmeden atmış.”

görmeziye “Görmeden”

Görmeziye yımırta bazallı olmaz. “Görmeden yumurta pazarlığı olmaz.”

körlemye “*Rastgele, dikkatsizce*”

Bu çocuğ her işi körlemye yapıy. “*Bu çocuk her işi rastgele, dikkatsizce yapıyor.*”

4.1.3. +leyin Ekiyle Türetilmiş Nitelik Bildirme Zarfları

Bu ekin oluşumu ile ilgili Zeynep Korkmaz şunları ifade eder: “Bazı dilcilerce, zaman gösteren adlardan zaman zarfları türeten ve kalın sıradan kelimelere de ince biçimiyle gelen +leyin (< +le-y-in) birleşik ekinin içinde de (akşamleyin, geceleyin, sabahleyin) bu ekin (+In/+Un) varlığı ileri sürülmüşse de biz +leyin ekinin bir zarf-fiil kaynaşmasından oluştuğunu düşünüyoruz (Korkmaz, 2009: 48). “-(y)In / -(y)Un zarf-fiil eki yalnız zaman adlarında +IA ekiyle kurulmuş birkaç fiil ve bir iki zamirle kalıplaşarak zaman ve tarz zarfı olan kalıplaşmalara uğramıştır (Korkmaz 2009: 174).” Bu ekin kullanımı sadece zaman adlarıyla sınırlandırılmışsa da Gaziantep ağzında bazı isimlere gelerek +CA zarf eki göreviyle kullanıldığı görülmektedir.

hısleyn “*Gizlice*”

Bizim kız hısleyn arhasından gelik. “*Bizim kız gizlice arkasından gelmiş.*”

hısleyn anasigili dinlemiş. “*Gizlice annesigili dinliyormuş.*”

yavaşleyn “*Yavaşça*”

Ärhadaşlar o ğutuyu yere yavaşleyn bırakır mısız?. “*Arkadaşlar o kutuyu yere yavaşça bırakır mısınız?*”

Bu kullanımla beraber, kalıplaşarak isim görevinde kullanılan çekimli birleşik bir fiilin üzerine gelerek *şeklinde, biçiminde* anlamında kullanıldığını görüyoruz:

sıraverdileyn “*Sıradan, sırayla*”

Elindeki ğarpızı sıraverdileyn dâtdı. “*Elindeki karpuzu sıradan (herkese) dağıttı.*”

4.2. Durum Bildirme Zarfları

Füldeki oluş ve kılışım durumunu belirten bu zarflar; benzerlik, beraberlik, dilek, hatırlatma, karşılaştırma, kesinlik, pekiştirme, tahmin, tekrarlama, sebep, sınırlama, süreklilik, şüphe, yanıt verme gibi çok çeşitli işlevlerde kullanılmaktadır (Korkmaz 2014: 466).

âmbel beter “*tam aksine, daha çok*” (Zıtlık)

bizim şert adam olacāna âmbel beter yoldan çıktı yav. “*Bizim çırak adam olacağına daha çok yoldan çıktı yahu.*”

beri beñzer “*Bildiğın gibi değil çok kötü*” (Benzerlik)

Ölanı beri beñzer dömeykler ki anam. “*Oğlanı bildiğın gibi dövmemişler annem.*”

evcek “*ev halkının hepsi, ev halkı olarak*” (Birliktelik)

Bu hâfda sâhriye evcek gëtdik. “*Bu hafta pikniğē ev halkı olarak gittik.*”

eydeni “*İyice*” (Pekiştirme)

Biz artık eydeni yaşlanmışık. “*Biz artık iyice yaşlanmışız.*”

kennā “*Kennayı, güya, kendince*” (Görecelik)

Kennā beni imtihan ediy. “*Güya (kendince) beni imtihan ediyor.*”

küfsü “*Küf gibi*” (Benzerlik)

Ekmekler küfsü koğuy. “*Ekmekler küflenmiş gibi kokuyor.*”

perme perişan “*Çok perişan*” (Pekiştirme)

Adam avradı gëtdikten sōna perme perişan oluğ. “*Adam karısı gittikten sonra çok perişan olmuş.*”

titrey titrey “*Titreyerek*” (Tekrarlama)

Tomusuñ günü titrey titrey eve gëldi. “*Temmuzun bir gününde titreyerek eve geldi.*”

yalp yalp “*göz alıcı, parlak bir şekilde*” (Tekrarlama)

yuñ yudōmuz suyu görmeli yalp yalp yanyı. “Yün yıkadığımız suyu görmelisin pırıl pırıl parlıyor (yanyıyor).”

yèteden “Yeniden” (Tekrarlama)

Bizim ğamyonu yèteden eviñ önüne bırākmışlar. “Bizim kamyonu yeniden evin önüne bırākmışlar.”

5. AZLIK-ÇOKLUK ZARFLARI

Bir sıfatın, zarfın veya eylemin miktarını, azlık-çokluk derecesini belirten zarflardır. Yalın veya türemiş sözcüklerden oluşabildiği gibi çeşitli kelime gruplarından da oluşabilirler. Ne kadar?, Ne derece? sorularına karşılık olan zarflardır (Korkmaz 2014: 478). Gaziantep Ağzında şu farklı örnekleri görüyoruz:

Acı “Azıcık” (Aşırılık)

Acı navar iki sıhım küfde yapıñ da yiyek. “Azıcık ne olur iki sıkım köfte yapın da yiyelim.”

Beri öte “Biraz, az-çok” (Aşırılık)

Düveni beri öte topalladık. “Dükkanı az-çok toparladık.”

Bitekiz “Tamamı, hepsi” (Aşırılık)

Gelecek ay bitekiz ödersin. “Gelecek ay hepsini ödersin.”

Cib < **acip** “Aşırı derecede, çok şiddetli” (Aşırılık)

Änteb cib bödü yav. “Antep çok aşırı büyüdü yahu.”

Yēn < **yeğın** “Çok, fazla” (Aşırılık)

Çarşı bōn yēn ğalabalık ām. “Çarşı bugün çok kalabalık āğam.”

6. SORU ZARFLARI

Eylemi çeşitli yönlerden soru yoluyla belirleyen zarflardır. *hani, nasıl, ne, ne denli, ne biçim, neden, nerede, nereden, ne kadar, nice, niçin* sorularıyla ifade edilen zarflardır. (Korkmaz 2014: 482) Gaziantep ağzında Türkiye Türkçesinden kullanılan bu zarflar dışında şu kullanımlara rastlamaktayız:

nāader < **ne kadar**

Siziñ olan görmiyeli nāader böyüyük yav. “Sizin oğlan görmeyeli ne kadar büyümüş yahu.”

nedāni < **ne denli**

Bu hasde adama dā nedāni sabredici ola. “Bu hasta adama daha ne kadar sabredecek acaba.”

nuçun < **ne için**

Siz beni nuçun aramadınız. “Siz beni neden aramadınız.”

nēn < **neden**

Gelirken nēn ekmek almadıñ? “Gelirken niçin ekmek almadın?”

7. SONUÇ

Gaziantep ağzından derlenen metinlerden yola çıkılarak tespit edilen zarf örneklerine baktığımızda Türkiye Türkçesinde kullanılan zarflar dışında çok sayıda zarfın Gaziantep ağzında kullanıldığını görmekteyiz. Bu zarfların:

1. Bazıları Arapça gibi komşu dillerden alıntı olsa da genel itibariyle verilen zarf örneklerinin Türkçe sözcükler olduğu görmekteyiz.
2. *bıldır, bayāk* gibi Türkiye Türkçesinde kullanılmayan fakat Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde ve günümüzde varlığı devam eden bazı Türk lehçelerinde de kullanımlarına rastladığımız bazı zarfların Gaziantep ağzında yaşadığını ve var olduğunu görmekteyiz.
3. *bitekiz, cib, eydeni, güzelleden, nēn, yēn, yèteden* gibi zarfların kullanımı yanında ikilemelerle yapılan *beri beñzer, küşümlü küşümlü, titrey titrey, üzülü büzülü* gibi Gaziantep ağzına ait hususi kullanımlarla karşılaşmaktayız.

4. Türkiye Türkçesinde zaman ifadelerinin üzerine gelen +leyin ekinin Gaziantep ağzında zaman anlamı taşıyan; sabähleyn, ölenleyn, āşamleyn örneklerinde kullanılmasıyla beraber, bir durumu ifade eden sözcüklerle birlikte *hısleyn, yavaşleyn, sıraverdileyn* biçiminde de kullanıldığını görmekteyiz.
5. Ses yansımaları sözcüklere, anlamlarını pekiştirmek amacıyla bazı ekler getirilerek yeni zarflar türetildiğini görmekteyiz. Bu ekler içerisinde +AdAk ekinin getirilmesiyle oluşturulan ve nitelik bildiren zarfların da çokça kullanıldığını görmekteyiz.
6. Ses yansımaları sözcüklerle her durumun ayrı bir zarf görevindeki sözcükle ifade edilmesi; Türkçenin ifade gücünü ve zenginliğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Ö. A. (1945). Gaziantep Ağzı I, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul.
- Aksoy, Ö. A. (1945). Gaziantep Ağzı II, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul.
- Aksoy, Ö. A. (1946). Gaziantep Ağzı III, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul.
- Banguoğlu, T. (2015). Türkçenin Grameri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Türk Dil Kurumu (2009). Derleme Sözlüğü: Türkiye Halk Ağzından, C. I-VI, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ergin, M. (1997). Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yayınları, İstanbul.
- Gülensoy, T. (2011). Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, C.I, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Günşen, A. (2009). “Gaziantep Ağzının Şekil Bilgisini Belirleyen Temel Özellikler”, Turkish Studies (International Periodicals For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic), Volume 4/3 Spring, s. 1081-1123.
- Karademir F. (2011). “Türkiye Türkçesi Ağzlarında Birden(Bire)lik / Ansızlık Bildiren Sözcükler”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 8, S.16, s 407-433.
- Karahan, L. (2011). Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Z. (2014). Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Z. (2009). Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tietze, A. (2002). Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı, C. I (A-E), Simurg Yayınları, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu (2005). Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERLERİ

ā	Uzun a ünlüsü
ä	a-e arası ünlü
ā	Uzun a-e arası ünlü
ē	Uzun e ünlüsü
è	Kapalı e
ğ	Arka damak g ünsüzü
ğ	Hırıltılı, gırtlak h ünsüzü
ķ	Art damak k ünsüzü
κ	k-g arası orta damak ünsüzü
ñ	Genzel n ünsüzü
ō	Uzun ö ünlüsü
ū	Uzun u ünlüsü
—	Ulama işareti